

SENSE LLAR NO ES POT EDUCAR

Eina Sindical d'Informació

CURS 24/25

EDITORIAL

La realitat de les condicions de vida del conjunt de l'alumnat i les famílies és, certament, demolidora. Més enllà dels números i els percentatges, tots i totes tenim persones properes de la comunitat educativa que viuen o han viscut un episodi d'emergència d'habitatge.

Encara que la *Constitució espanyola* asseguri, en l'article 47, el dret a l'habitatge digne i adequat, sabem del cert que el poder exercit per la banca i pels fons d'inversió trepitja els drets i les persones, i mercantilitza les vides.

És curiós que, quan més parlem d'inclusió en l'àgora educativa arran de la manca de recursos per poder desplegar i fer efectiu el Decret 150/2017, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, oblidem que resoldre les dificultats econòmiques familiars i assegurar condicions de vida digna és també inclusió.

Nadem a contracorrent en un moment en què els maximalismes de l'exclusió (el racisme, el masclisme, l'homofòbia, el classisme o l'aporofòbia) s'executen en la praxi i s'instal·len en l'imaginari col·lectiu de la societat, l'imaginari d'una nova societat de la segregació, que possiblement explica part de les polítiques de desmantellament dels darrers anys a Catalunya dels serveis públics, dels compartits, els de tots i totes.

Fem tard, molt tard: no podem deixar més temps l'espai educatiu sense eines de resolució.

L'enèsima crisi del capitalisme s'acarnissa amb la població més desafavorida per mantenir les plusvàlues del capital, i per després criminalitzar-la. Així, l'infant és desproveït d'unes condicions materials mínimes que li permetin un desenvolupament personal i col·lectiu digne; és segregat en un entorn excoent condicionat per la situació socioeconòmica; no té un acompanyament educatiu ni els suports pedagògics per minimitzar aquestes diferències i fer de l'escola un espai de reequilibri i equitat, i finalment se'l fa responsable dels seus mals i dels dels altres, assenyalant-lo com a responsable dels resultats acadèmics negatius del sistema (PISA, per exemple).

Però ningú no qüestiona les institucions: tothom qüestiona l'infant.

Des d'USTEC·STEs (IAC) compremem l'educació com el conjunt d'accions que han de fer possible entendre el món on ens toca viure per mirar de transformar-lo perquè esdevingui més just, més habitable. No podem ni volem instal·lar-nos en la queixa, volem caminar cap a propostes que ens reforcin i ens permetin fer front a aquestes injustícies d'una forma col·lectiva i corresponsable. En aquest sentit, apellem el conjunt de professionals de l'educació pública, i en especial les persones tutores, orientadores i acompanyants de l'alumnat, a exercir més que mai el seu rol social i compromès.

Però això no es pot fer solitàriament, i ens calen eines. Per això us presentem aquesta revista: per poder obrir les mirades, complementar les visions, trobar aliances territorials, disposar de recursos a l'aula i clarificar què podem fer i com poder fer-ho.

L'afectació de l'emergència d'habitatge i la infància

Irene Escorihuela, Observatori DESCA

De què depèn poder viure una vida digna avui dia a Catalunya? D'entre molts altres factors, l'accés a l'habitatge és un aspecte clau que dificulta fer-ho a una àmplia capa de la nostra societat. De fet, els drets humans vetllen per viure la vida amb dignitat, i quan es vulnera un d'ells —en aquest cas, el dret a un habitatge adequat—, s'obre la porta a la vulneració en cadena d'altres drets. Per exemple, davant la inexistència d'una llar on poder viure, es vulnera el dret a la vida privada i familiar; la pobresa energètica pot comportar dificultats per cuinar i garantir el dret a una alimentació i nutrició adequades; l'absència d'un espai per estudiar i fer els deures pot conculcar el dret a l'educació. La interdependència entre els drets humans és clau a l'hora d'establir normatives i polítiques públiques que n'assegurin la protecció de forma integral, amb una mirada interseccional.

Fa més d'una dècada que sabem que els desnonaments són una tràgica realitat al nostre país: des de la crisi de 2008, 800.000 desnonaments han tingut lloc a l'estat espanyol. En el cas de l'emergència d'habitatge, es repeteixen els patrons que ja coneixem del sistema capitalista i patriarcal: la classe treballadora i, molt especialment, les dones són les més afectades. Sobretot les dones amb infants: per exemple, les famílies monoparentals representen un 28% de les llars amb infants que s'apropen a la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca de Barcelona.

Són protagonistes d'aquestes vulnerabilitats, doncs, les criatures i adolescents que viuen en llars precàries, insegu-

res o infrahabitatges, en un pis que la família fa mans i mànigues per pagar i deixa poc marge per menjar o vestir-se bé, en una casa ocupada per la impossibilitat de pagar un lloguer a preu de mercat, en un lloc fred o massa calorós, amb amuntegament o sense accés als serveis bàsics... Aquestes situacions, sens dubte, interfereixen en els drets de la infància i, com dèiem, en el dret a l'educació, que es concreta en la possibilitat d'accés a un sistema públic d'ensenyament gratuït i sense discriminació, però que en una lectura àmplia afecta les condicions en què infants i adolescents ho fan. I és que, si bé al Dret Internacional dels Drets Humans existeix el principi de «l'interès superior del menor», i la Convenció de les Nacions Unides dels Drets dels Infants, en l'article 27, reconeix el seu dret a un habitatge adequat, la realitat és que els desnonaments de llars amb infants són una crua realitat a Catalunya malgrat les salvaguardes existents.

Quins impactes pot tenir en l'educació dels infants viure en un habitatge inadequat? D'una banda, diversos estudis demostren que els infants en famílies que pateixen problemàtiques residencials acostumen a estar més tristos i amb pitjor salut autopercebuda. L'estat d'ànim i l'estat de salut, sens dubte, influeixen en els processos educatius d'infants i joves. El fet de patir un esdeveniment traumàtic com pot ser un desnonament o l'angoixa per perdre la casa es pot treballar i acompanyar des dels centres escolars en cas que se'n tingui coneixement, ja que suposa un clar risc psicosocial. Si tenim en compte que l'habitatge és un dels principals factors de la pobresa i la precarietat, la detecció d'aquestes problemàtiques hauria de ser prioritària als entorns escolars.

D'altra banda, el desencadenant de la possible pèrdua de l'habitatge comporta conseqüències més enllà del rendiment acadèmic a les aules *stricto sensu*. Per exemple, les activitats extraescolars i de lleure, un element central en el desenvolupament socioafectiu de les criatures, esdevenen impossibles quan la prioritat és poder pagar l'habitatge. Així mateix, l'abandonament d'aquestes activitats és molt elevat en famílies amb problemàtiques residencials.

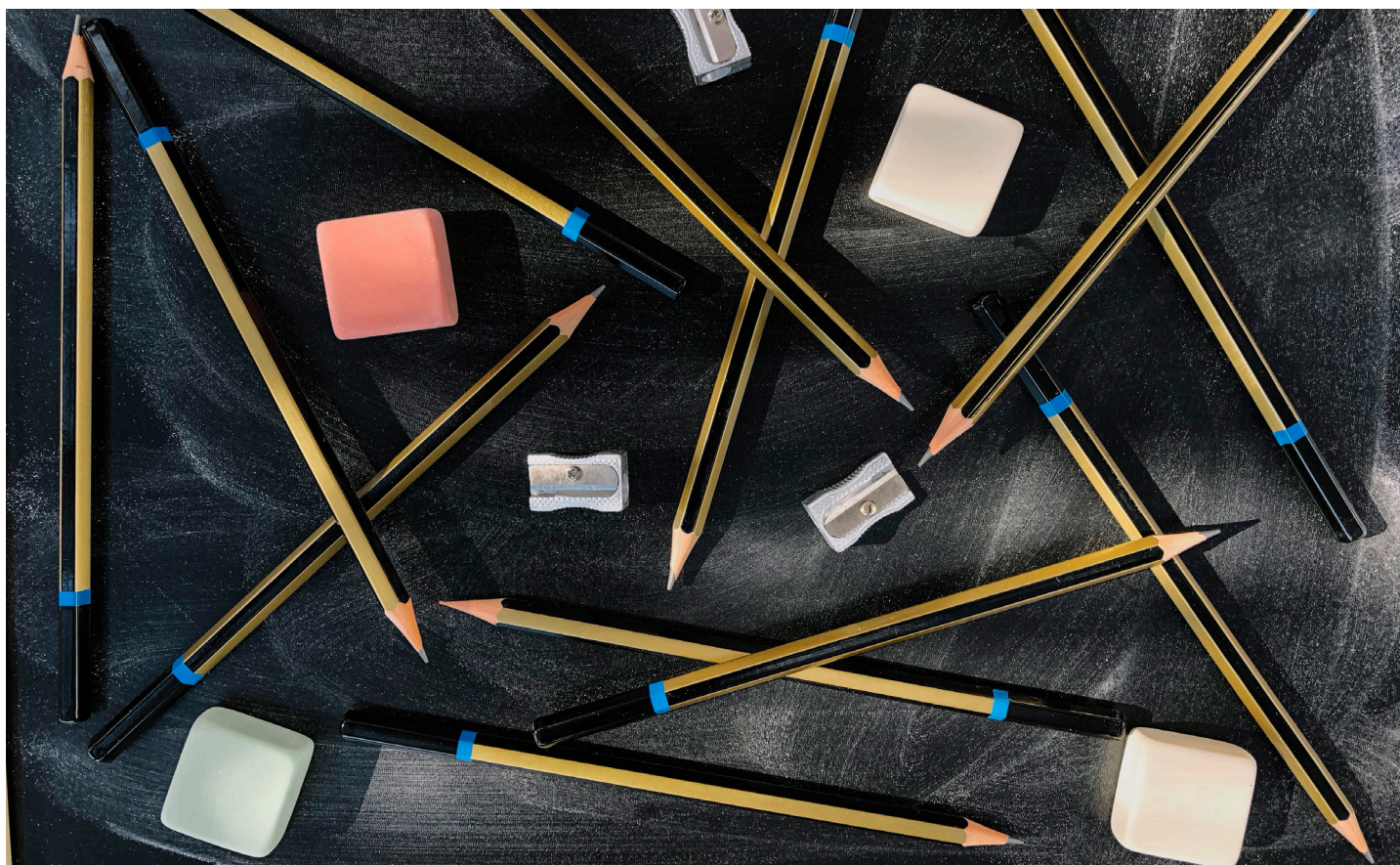
A això cal sumar-hi el greuge que pot suposar que efectivament el desnonament tingui lloc i calgui canviar de pis: anar a viure a casa d'uns familiars, a una pensió de manera temporal –espai clarament inadequat per estudiar, sense intimitat ni recursos– o traslladar-se a un altre barri o ciutat. Més enllà de l'evident drama familiar i les múltiples afectacions, que en desenes d'ocasions ha acabat fins i tot en suïcidis, el desarrelament que aquest fet pot comportar se suma a haver de començar de nou a un centre, potser fins i tot enmig del curs escolar. El desarrelament, la manca de xarxa, tant per als progenitors com per a les criatures, és un clar factor de risc.

Per aquest motiu, tant des del mateix Tribunal Suprem com des de Nacions Unides han subratllat que la presència de menors en una llar és un element central a tenir en compte (a ponderar per part del jutge o jutgessa) en procediments judicials de desnonament. La sentència del Tribunal Suprem del 23 de novembre de 2017 va ser pionera establint que no es pot executar un llançament sense mesures efectives de protecció dels menors, i recentment, el juliol de 2023, va reiterar aquesta jurisprudència. Per altra banda, tant el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals com el Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides han manifestat que Espanya vulnera els drets humans en aquestes situacions.

Afortunadament, dins d'aquesta realitat desoladora existeixen iniciatives engrescadores i solidàries que procuren oferir suport als infants que pateixen per perdre casa seva. Des dels barris, les escoles o els mateixos moviments socials, desenes de projectes permeten visibilitzar la problemàtica i crear espais d'escolta i ajuda molt valuosos per a infants i joves.

Per acabar, cal fer un últim apunt sobre la intersecció entre dret a l'habitatge i educació superior. Perquè la vulnerabilitat residencial no tan sols impacta en l'educació d'infants i adolescents, sinó que la manca d'habitatge assequible es perllonga al llarg del cicle vital. Així, el jovent que vol estudiar un cicle formatiu o una carrera universitària no només no escapa d'aquest malson, sinó que al contrari, es perpetua i fins i tot s'exacerba. L'emancipació juvenil a Catalunya se situa al voltant dels 30 anys, sens dubte una de les més altes d'Europa. Per assumir un lloguer a preu de mercat, un/a jove hauria de destinar-hi tot el sou i una mica més (el 118%). El preu del lloguer d'habitacions, absolutament desregulat fins ara (s'acaba d'aprovar un decret llei al respecte), ha crescut de forma exponencial. Les immobiliàries i propietaris s'han aprofitat de la vulnerabilitat del jovent que busca pis. Les condicions de precarietat residencial i laboral, d'habitatges compartits destinant-hi quantitats desorbitades, sens dubte no faciliten el seguiment de forma regular dels estudis i les carreres acadèmiques del jovent.

La necessitat de regular els preus de lloguer, proveir habitatge públic i assequible i aturar els desnonaments ha d'anar acompanyada d'una mirada transversal dels diferents espais on la societat té cura de joves i infants. Creuar les mirades en l'habitatge i l'educació, amb un finançament adequat i un sistema públic fort, és clau per garantir uns drets socials que permetin una vida digna de ser viscuda.

Els resultats acadèmics i les condicions materials

Dani Ocaña, delegat d'USTEC·STEs (IAC)

Els resultats escolars des de la desigualtat

Els catastròfics resultats PISA publicats el desembre de 2023 van suposar un terratrèmol polític i social que avui encara deixa un rastre de preocupació i incertesa, especialment provocat per la manca de rumb polític de la conselleria d'educació i per la no arribada d'uns pressupostos expansius en educació pública¹. La notícia va omplir diaris, informatius i espais digitals on tothom va poder opinar des de diferents perspectives. El més greu va ser que, davant dels resultats, la màxima preocupació per part dels governants i els seus mitjans de comunicació afins fou el control del relat per espolsar-se la responsabilitat i posar en el centre del debat el rol del professorat i de l'alumnat davant el fracàs. La jugada final va ser la creació del grup d'experts, amb què es va aconseguir silenci, temps, control del missatge i oblit.

Més enllà de qüestionar les controvertides proves PISA com a instrument d'avaluació educativa², el control del relat ha intentat amagar una altra realitat objectiva difícil de cobrir: les enormes desigualtats socials que pateix la societat catalana i que impacten directament en les possibilitats d'èxit escolar d'infants i joves i en la seva salut mental i física³. Hi ha molta literatura que explica la relació directa entre les desigualtats en l'aprenentatge d'infants i joves i el

capital social, econòmic i cultural de les famílies. Avui, Catalunya és un país marcat per una taxa de pobresa infantil i juvenil que arriba al 28%, on un 19% de les criatures viu en llars que no poden mantenir una temperatura adequada i el mateix percentatge de famílies amb infants ha de destinar més del 40% dels ingressos a pagar l'habitatge⁴. La pobresa infantil i juvenil es cronifica, la taxa de professionals pobres augmenta i, alhora, el discurs oficial celebra unes taxes d'ocupació rècord i l'esclatxa entre rics i pobres no deixa d'eixamplar-se.

El paper de l'escola pública

Quin paper juga l'escola pública en un context de pobresa i precarietat endèmica? Sorpren (o no) que el debat entorn els resultats PISA hagi possibilitat l'àmplia acceptació d'un discurs reaccionari i neautoritari en el plantejament de possibles solucions. Poso en dubte la sorpresa perquè les polítiques neoliberals i tots els processos de privatització s'acompanyen de la promoció cultural d'una concepció de la realitat en què els vincles socials solidaris no tenen sentit ni cabuda, transformant l'ésser humà en un subjecte que assumeix els problemes socials i comunitaris com quelcom personal, individualitzant la responsabilitat i instal·lant-nos en un univers de competició generalitzada⁵.

Agrupacions homogènies i segregació per nivells, el professorat com a autoritat pública, increment de la taxa de repeticions, la disciplina i l'esforç com a mantra i la meritocràcia com a eix per accedir a la mobilitat social, són avui algunes de les velles receptes aplaudides i promogudes per determinats sectors polítics i socials dins el món educatiu, tot i haver estat desmuntades durant dècades gràcies a l'estudi i anàlisi sociològica de l'educació. I és que les escoles, de forma voluntària o involuntària, a través de les pràctiques educatives dins l'aula i les dinàmiques i estructures internes, també poden aprofundir en els diversos processos d'exclusió⁶.

L'escola pública no pot combatre per si sola les desigualtats socials, però sí que pot decidir entre compensar-les o reproduir-les. L'educació pública ha de fer una aposta fer-

1 RIART, M. (2023). "Catalunya, a la cua en inversió educativa". *Ara*. Disponible a: https://www.ara.cat/societat/educacio/catalunya-cua-inversio-educativa_130_4887231.html

2 "OECD and Pisa tests are damaging education worldwide - academics". *The Guardian*. Disponible a: <https://www.theguardian.com/education/2014/may/06/oecd-pisa-tests-damaging-education-academics>

3 DELGADO, L. (2024). "L'habitatge indigne perjudica la salut". *La directa*. Disponible a: <https://directa.cat/lhabitatge-indigne-perjudica-la-salut/>

4 "A Catalunya hi ha 378.500 infants vivint en situació de pobresa". *Social.cat*. Disponible a: <https://www.social.cat/noticia/18799/save-the-children-alerta-que-hi-ha-378.500-infants-en-situacio-de-pobresa-a-catalunya>

5 DÍEZ, E.J. (2018). *Neoliberalismo educativo*. Barcelona: Octaedro.

6 TARABINI, A. (2021). "Abordant la desigualtat educativa: el rol de la pedagogia, el currículum i les creences docents". *Anuari de l'educació de les Illes Balears*. Disponible a: https://dpde.uib.cat/digitalAssets/656/656158_anuari-educacia-2021-bv.pdf

ma per l'equitat, la transformació i la cohesió social, tot i les enormes dificultats i els bastons a les rodes per part de l'administració. Hem d'exigir i defensar una educació plena i inclusiva que no només garanteixi l'accés en igualtat de condicions, sinó que disposi de les condicions materials necessàries perquè l'atenció a l'alumnat sigui tan qualitativa i personalitzada com sigui possible. Cal una millora dels equipaments, la baixada de ràtios, la contractació de més personal docent i d'atenció educativa per fer front a l'enorme diversitat i complexitat de les aules i la recuperació d'estructures i dinàmiques democràtiques i democratitzadores que facin de l'espai escolar un lloc relacional on viure i convida des del benestar i el respecte mutu.

I de dins l'escola a fora l'escola. L'aposta ha de comptar amb una escola a temps complet accessible per a tothom i a preus populars, que combini l'horari lectiu i no lectiu amb activitats extraescolars de qualitat i on el servei de menjador sigui un servei essencial per garantir la salut d'infants i joves, no pas un bé de mercat.

Així mateix, cal abordar-ho no només des del que és material, sinó també des del vessant ideològic per avançar cap a la justícia educativa, i fugir de la fal·làcia de la neutralitat que només ens porta a reforçar les estructures de poder i opressió. Cal explicitar i posar paraules al malestar i a la injustícia. En aquest sentit, Conell⁷ tracta la justícia curricular com el currículum que es materialitza des de tres principis: primer, des dels interessos dels més desfavorits, construint un currículum des d'una perspectiva contrahegemònica que qüestionï l'ordre de les coses (antiracista, feminista i des de la cultura de la pau); segon, des de la participació i l'escolarització comuna, promovent pràctiques i relacions democràtiques i cooperatives dins els centres educatius, i tercer, des de la producció històrica de la igualtat, analitzant quines són les actuals relacions de poder per promoure una estratègia educativa que ens faci avançar cap a l'equitat.

El paper dels sindicats

Està passant als centres educatius públics. Tenim docents demanant permís als equips directius per anar a aturar desnonaments de l'alumnat en horari laboral. Famílies

que no poden proporcionar esmorzars de qualitat als fills i filles o que no tenen assegurats els tres àpats diaris. Habitats compartits per dos nuclis familiars o malviure en estances que no garanteixen una temperatura confortable⁸. Com més inseguretat residencial i més dificultat d'accés als productes i subministraments bàsics, més probabilitat de fracàs i deteriorament de la salut mental i física.

Si bolquem tota la responsabilitat en l'escola, el fracàs i el desencís estan assegurats. Per combatre les desigualtats socials cal anar a l'arrel del problema, i això implica posar en el centre del debat la redistribució de la riquesa, la reducció de l'horari laboral i el repartiment del treball, un model d'habitatge públic d'accés universal i la nacionalització dels instruments que proporcionen els subministraments bàsics. La desmercantilització de tot allò que ha de garantir la nostra qualitat de vida com a classe. Pa, sostre, treball... i vida!

Hem de generar organització i conflicte. Darrere el conflicte venen les victòries i com més conflicte, més guanys. Per avançar cap aquí cal superar les lògiques corporativistes i de professionalització del sindicalisme de serveis, que busquen fórmules adaptatives i de petites millores, deixant en segon terme, o inclús renunciant a profunds canvis i transformacions, amb el risc d'acabar convertint-se en sucursals de la patronal. Els interessos de classe van més enllà de les condicions laborals concretes. Des de la solidaritat, la generositat, treballant per trobar fulls de ruta compartits, hem de tenir la capacitat de teixir aliances i establir estratègies amb diferents actors socials, sindicals i polítics que ens permetin convertir el malestar individual en lluites col·lectives per assolir una societat més justa i trencar els marges asfixiants del sistema capitalista.

⁷ CONELL, R.W. (1997). *Escuelas y justicia social*. Madrid: Morata.

⁸ RECASENS, M. (2023). "1 de cada 4 infants atesos per Save The Children a Catalunya viu en famílies afectades per desnonaments". *Save the Children*. Disponible a: <https://www.savethechildren.es/ca/notespremsa/1-de-cada-4-infants-atesos-save-children-catalunya-viu-en-families-afectades>

Sindicalisme llogater: organitzem-nos per protegir les llars

Fotografia Fotomovimiento

Marta Ill, Sindicat de Llogateres

La crisi de l'habitatge es transforma en una crisi dels lloguers

L'any 2008, any de la crisi financera global, va marcar un punt d'inflexió en la història de la provisió d'habitatge a l'estat espanyol. Per primer cop en més de mig segle, la població propietària disminuïa, ja que masses de persones endeutades van ser desnonades de les seves llars. Com a conseqüència, van començar a augmentar de forma discreta però constant la proporció de llars llogateres. En els primers anys immediatament posteriors a la crisi, més de mig milió de persones van perdre la seva propietat, a través de processos d'execució hipotecària. A més, es compta que entre el 2008 i 2012 hi va haver vora 400.000 desnonaments computats per jutjats. Contra aquesta sagnia, es va crear la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), que va organitzar el malestar, engagar campanyes i estratègies per aturar desnonaments i lluitar pel dret a l'habitatge en centenars de ciutats d'arreu de l'estat.

Les polítiques de gestió de la crisi hipotecària de 2008 no van fer que la veritable crisi de l'habitatge desaparegués, sinó que la van transformar en una problemàtica permanent dels lloguers. En comptes d'apostar d'una vegada per totes per reforçar el dret a l'habitatge, les polítiques públiques i reformes van redirigir l'especulació immobiliària cap al sector de l'habitatge de lloguer. No era important salvar les persones i protegir el dret a l'habitatge, sinó reestructurar el nexse financer-immobiliari, procurant que no s'ensorres-

sin els preus dels actius immobiliaris. La reestructuració es pot resumir en tres actes: primer, la creació de la SAREB (també anomenat el «banc dolent») l'any 2012, que va absorbir gran part de l'estoc d'actius immobiliaris danyats en mans de bancs fallits; segon, la creació, el mateix any, del règim fiscal especial de les SOCIMIS (Societats Anònimes Cotitzades d'Inversió Immobiliària) a través del qual els fons d'inversió podien comprar a preu de saldo els actius immobiliaris de SAREB i altres bancs per posar-los al mercat de lloguer sense pagar impostos, i tercer, per fer encara més atractiva la inversió en el mercat de lloguer, una reforma de la Llei d'Arrendaments Urbans que reduïa la durada dels contractes de 5 a 3 anys i arrabassava els pocs drets i proteccions dels quals gaudien els llogaters, tot «flexibilitzant» les condicions d'arrendament.

En resum, després de l'esclat hipotecari es creen les condicions per generar un mercat de lloguer privat salvatge, que atrau més i més inversió a la recerca d'alts beneficis en un moment en què cada cop més població viu de lloguer. Les llogateres, generalment de classes populars i baixes, persones que han estat expulsades de la propietat o que no tenen els mitjans per accedir-hi, es troben amenaçades per una nova bombolla, aquest cop de lloguer: cada cop el mercat és més insegur i hi ha més augments de preu.

El naixement del Sindicat de Llogateres

«Si ells estan organitzats, nosaltres també»: Davant d'aquesta màxima neix el Sindicat de Llogateres, el maig de 2017. Cada cop són més les llogateres que pateixen les conseqüències de l'auge especulatiu i rendista al mercat de lloguer, sobretot en forma de pujades de preu i d'expulsions. A més, les llogateres no tenen cap organització ni sindicat que les protegeixi, mentre que la patronal immobiliària es trobava ja organitzada en cambres i col·legis professionals. Cal, doncs, crear un contrapoder llogater capaç d'oferir protecció a les llogateres, i de tenir veu pròpia davant d'una opinió pública i debat polític que era presa dels interessos immobiliaris. Els objectius del Sindicat, per tant, d'un bon inici eren clars: en primer lloc, tenir una veu pròpia que desmentís el relat de la patronal immobiliària que definia la bombolla de preus de lloguer com a quelcom «natural» o inevitable a les grans ciutats, posant sobre la taula els responsables polítics i els abusos i la desigualtat de poder entre llogaters i propietari. En segon lloc, generar organització llogatera de base i campanyes de desobediència que protegissin les llogateres de la violència immobiliària a la qual les exposava el sistema. I, finalment, prefigurar i impulsar transformacions estructurals que fessin avançar en drets i protecció cap a qui viu de lloguer i en general per desmercantilitzar aquest dret fonamental: l'habitatge.

Els principis bàsics de l'organització llogatera

El sindicat és una organització democràtica i de base que s'organitza sota una sèrie de principis que la doten d'identitat organitzativa i n'orienten l'acció diària. Per començar, partim de l'experiència del sindicalisme social de la PAH i d'altres

moviments, partim del principi del **suport mutu**: treballem per l'autocapacitació de les llogateres per a protegir-se les unes a les altres en assemblees que són assessories col·lectives. També són espais de politització i de comprensió de la dimensió col·lectiva del conflicte, tot trencant amb la solitud dels afectats. Un segon principi és el d'**autonomia i afiliació**: l'autonomia es veu com la formació d'un contrapoder de no propietàries. L'afiliació, que ara supera els 3.000 membres a tot Catalunya, permet sostenir l'estructura sindical de forma autònoma, i evita dependre de subvencions o donacions. L'afiliació permet al sindicat tenir una base consistent i permanent, aglutinant no només les llogateres directament afectades per l'especulació sinó totes les llogateres que, pel fet de ser-ho, poden ser potencialment afectades. La voluntat és esdevenir una organització de masses. Per això també treballem entorn del tercer principi, el de la **construcció d'aliances àmplies**. Treballem amb el moviment per l'habitatge de Catalunya, el sindicalisme laboral i social, organitzacions polítiques, Sindicatos de Inquilinas a escala estatal i organitzacions de llogateres internacionals. Així mateix, volem construir un sindicalisme ecologista, antiracista i feminista que lluiti per canviar la situació d'exploatació que pateixen les llogateres i les treballadores en el seu conjunt.

A més, el sindicat es mou segons dos principis bàsics que guien l'acció sindical i la defensa de les llogateres: l'**organització de les llogateres per propietaris, per permetre la negociació col·lectiva**, i la integració de la **desobediència civil** contra els desnonaments invisibles i els preus abusius per mitjà de la campanya #EnsQuedem.

#EnsQuedem: desobediència civil contra l'ofec financer i expulsions de les famílies

Des que vam començar a organitzar-nos, al sindicat vam detectar ràpidament que la crisi dels lloguers s'expressava entorn de dues problemàtiques concretes. Les llogateres cada cop que s'acabava el contracte de lloguer es trobaven exposades a augments de preu abusius i a finalitzacions de contracte unilaterals per part de la propietat. Això tenia dues possibles conseqüències: o haver d'acceptar un preu de lloguer més i més difícil de pagar o veure's forçada a marxar de la llar, fet que hem anomenat «desnonament invisible». No hi havia cap dret, ni regulació, ni llei que protegís les llogateres d'aquesta pressió a la qual les sotmetia el mercat.

Davant d'aquest escenari, l'única solució és organitzar-nos abans que es produeixi un desnonament: quan arriba la notificació que s'acaba el contracte de lloguer, cal desobeir la finalització dels contractes de lloguer i rebutjar les pujades abusives. D'aquí va sorgir la campanya principal del sindicat #EnsQuedem, que constitueix la base de l'acció sindical que practiquem. Aquesta eina de lluita sindical, a més de la desobediència, busca generar un nou equilibri de forces, organitzant les llogateres d'un mateix propietari o edifici per trobar vies per arribar a acords amb la propietat per tal de renovar els contractes de lloguer en condicions més favorables per a les llogateres. Aquesta estratègia sindical ens ha permès que milers de llogateres s'hagin pogut quedar a viure a la seva llar i que hàgim negociat nous contractes amb millors condicions. A més, la campanya ha anat acompanyada d'una mobilització i

pressió per conquerir nous drets per a les llogateres: un exemple és la contenció de preus de lloguer, recollida a la Llei del Dret a l'Habitatge estatal, que prohibeix les pujades de preu i que obliga a algunes baixades; o l'allargament de la duració dels contractes de lloguer de 3 a 5 o 7 anys per donar major estabilitat als contractes. Així i tot, avui en dia, amb els preus dels lloguers pels núvols, som conscients que hem de seguir caminant per ampliar els drets col·lectius de les llogateres, donar major estabilitat als contractes i abaixar encara més uns lloguers que ofeguen les llars.

La importància del dret de les llars amb infants a romandre

Tots els casos que arriben a les portes del Sindicat de Llogateres són importants. Nosaltres tenim clar que la relació de poder desigual que existeix entre propietaris i llogaters és el que ens impulsa a organitzar-nos: és igual si es tracta d'una fiança no retornada o d'un desnonament imminent, el que ens uneix a totes és el fet de trobar-nos a la corda fluixa i exposades a la voluntat de la propietat, en un context en què hi ha una manca de protecció i de drets llogaters.

Tot i això, en els casos de les llars amb infants, la gravetat de la situació es redobla. Per una banda, en estrès financer, les economies domèstiques amb infants són de les que més pateixen l'encariment de l'habitatge, en particular les llars monoparentals. Un petit desajust en els ingressos familiars o un augment de preu del lloguer pot portar-los a renunciar a altres despeses que són necessàries per a la cura i el benestar dels infants. A més, les finalitzacions unilaterals de contracte, que poden desencadenar en un desnonament invisible, obliguen les llars a buscar una alternativa d'habitatge, moltes vegades lluny del barri o zones on els menors es troben escolaritzats i lluny de les xarxes que en permeten una millor cura. A la vegada, la necessitat d'arrelament i estabilitat de les llars amb infants les fa més avesades a resistir i trobar vies per aconseguir quedar-se tot lluitant. Una vessant important del conflicte amb les llars amb infants són precisament les aliances que es poden teixir amb AFA i escoles que no volen que l'alumnat es vegi expulsat a causa de l'especulació immobiliària.

Els reptes que tenim al davant

Al sindicat som conscients que tenim un camí llarg al davant fins que aconseguim assolir els nostres objectius: treure l'habitatge fora del mercat i que sigui un dret de veritat. Hem de seguir treballant per aconseguir drets per a les llogateres, perquè se sentin més protegides davant dels abusos de la propietat. Ara bé, com una relació laboral, aquests drets sempre són susceptibles a ser retallats o no efectivament protegits. Tenim el ferm convenciment que cal un poder sindical que protegeixi les llars llogateres de l'exploatació a la qual es troben exposades i que sigui proactiu a l'hora d'organitzar-les, sense esperar a tenir els problemes a sobre. Per això volem seguir construint sindicalisme llogater, que doni eines a les persones no propietàries per equilibrar la balança en aquesta relació de poder. És per això que ens sembla estratègic plantejar eines de difusió i prevenció i aliances amb sectors i organitzacions sindicals que també volen vetllar per la defensa del dret a l'habitatge.

Entrevistes a docents

Anna Pascual, coordinadora pedagògica de l'Institut Enric Borràs (Badalona)

1. En el teu centre educatiu, us heu trobat amb famílies d'alumnes que els hagin notificat una ordre de desnonament o alumnes amb dificultats per fer-se càrrec del pagament de la llum/gas/aigua?

I tant! El meu institut és un centre catalogat de «màxima complexitat». Això no és solament una etiqueta, sinó que realment hi conviu molt alumnat de famílies amb pocs recursos econòmics, amb tot el que d'això se'n deriva. Malauradament, la crisi de l'habitatge colpeja aquestes famílies de manera molt dramàtica.

2. De quina manera creus que aquesta emergència d'habitatge o energètica afecta aquests nens i nenes, tant emocionalment com en relació amb l'aprenentatge?

L'afectació en la salut, tant física com psicològica, d'aquest alumnat és molt evident. Estrès, cansament, apatia... Fins i tot brots de violència aparentment gratuïta, però que amaguen al darrere situacions de tensió viscudes a les seves llars que els són molt complicades de gestionar emocionalment.

Tot això es tradueix en conseqüències acadèmiques. El fet de no tenir un espai per fer deures a casa, de no poder concentrar-se estudiant o, fins i tot, la culpabilitat per no ser bons estudiants malgrat voler-ho ser, pot arribar a bloquejar els seus processos d'aprenentatge. I, per des-

comptat, també poden sucumbir a temptacions perilloses d'evasió de la realitat (autolesions, addicció a les xarxes, consum de substàncies...) les quals, evidentment, també maldeten la seva salut.

3. Quins són els mecanismes que teniu al centre per detectar aquestes emergències?

Tot i que els centres educatius treballem en xarxa amb els serveis socials, la fluïdesa i agilitat en l'intercanvi d'informació no és gens òptima. Això fa que, moltíssims cops, aquesta informació no ens arribi per cap canal oficial, sinó que, en la immensa majoria dels casos, ens n'assabentem d'altres maneres.

L'eina més potent de detecció que tenim és el treball constant i de formiga que fem molts docents cada dia per guanyar-nos la confiança i l'estima del nostre alumnat, perquè les alarmes saltin, sobretot, quan les verbalitzen els xavals en una conversa informal i, altres cops, quan van a buscar directament al profe amb qui tenen aquesta confiança.

4. Un cop coneixeu de la situació familiar, ens podríeu explicar el recorregut que fa el centre educatiu per «acompanyar» l'estudiant i la família en aquesta difícil situació?

Al meu institut, quan un docent s'assabenta d'una situació de risc, el primer que fa és posar-la en coneixement de l'equip directiu i es fa extensiva aquesta informació la persona responsable de la tutoria d'aula, coordinador/a i psicopedagog/a del nivell i les dues integradores socials que tenim.

Mentre el tutor o tutora és qui es posa en contacte amb la família, les integradores socials intenten coordinar-se amb els serveis socials o altres entitats per assegurar-se que la família està rebent l'atenció pertinent. Habitualment, però, ens trobem que aquesta xarxa de suport institucional no funciona.

Pel que fa al nostre acompanyament, s'activen tots els suports possibles, que impliquen, entre altres coses més improvisades, atencions individualitzades per part de la persona responsable de la coordinació i de l'atenció psicopedagògica del centre, la relaxació en els pagaments de sortides i material o l'oferiment de les nostres instal·lacions per estar-hi a les tardes estudiant.

5. Els professionals del centre us heu involucrat en l'aturament d'algun desnonament d'alumnes vostres?

A títol individual, com a ciutadans, poden haver-hi profes que ho hagin fet. Però des de l'institut no ens hem organitzat mai, conjuntament, per anar-hi en persona a posar el cos. Tampoc, però, m'he trobat mai cap família que ens ho demanés.

Voldria remarcar, igualment, que la implicació que tenim moltes profes amb aspectes molt personals dels nostres alumnes hi és més del que s'imagina la gent. Hi és de manera molt invisible per la lògica de la protecció de dades dels menors. Per això la societat no pot arribar a valorar aquesta implicació com caldria.

6. Creus que, en general, els docents se senten involucrats en aquestes situacions de pobresa energètica o de l'habitatge?

Qualsevol situació que afecti emocionalment el nostre alumnat ens interpel·la. Qualsevol. I en són moltíssimes, no solament d'habitatge i energètiques. La nostra tasca com a docents està íntimament relacionada amb la situació personal que tingui cadascun d'ells i elles i tenir això en compte ja és la nostra parcel·la d'involucració.

Cal aturar-nos a pensar també que els docents ens movem en el fràgil equilibri entre que els instituts siguin centres de detecció i atenció de tot allò que falla fora de les nostres parets i, alhora, espais de normalitat i llocs on aquests adolescents puguin fer d'adolescents.

7. Creieu que el Departament posa els recursos necessaris a l'abast dels centres per fer un bon acompanyament a aquests alumnes?

Rotundament no. Però aquí no solament parlariem del Departament d'Educació. Aquí entraria de ple el Departament de Drets Socials, els ajuntaments i moltes altres institucions amb qui Educació hauria d'exercir una millor coordinació i amb qui els centres no hauríem de patir el mur que tenim a l'hora de plantejar solucions al que detectem. Per tant, dotar de recursos aquests altres àmbits també és fonamental.

És força frustrant ser un espai de detecció de problemàtiques socials i no poder ajudar aquests alumnes a qui estimem perquè ens trobem que el món funciona amb una lògica capitalista devastadora i perquè els recursos institucionals no estan a l'altura.

8. Parleu d'aquesta problemàtica a les aules? Com has viscut i fet front a aquests casos en el dia a dia a l'aula?

Parlem d'aquesta problemàtica com ho fem amb totes les problemàtiques que passen a la societat, però no ho personalitzem mai en cap alumne/a perquè els companys dels nens i nenes afectats, en la immensa majoria dels casos, per no dir en tots, no saben pel que està passant el seu company de classe. Els profes ens movem entre l'ajuda i la desestigmatització, per una banda, i el respecte a la privacitat de les famílies, per una altra.

Ara bé, entre l'equip docent dels alumnes afectats es parla sempre, amb respecte i professionalitat. L'institut és, en aquests casos, l'espai «segur» d'aquests xavals on han d'intentar continuar amb la seva vida «normal». Amb tota la cura i l'estima possible, intentem no alimentar el dramatisme que de per si ja té la situació. Els profes ho parlem perquè, en aquests casos (igual que en d'altres on l'alumne/a està en una situació vulnerable) és imprescindible que hi tinguem els ulls posats, vigilant per si cal intervenir-hi, ja que, d'aquesta situació de crisi residencial se'n deriven, com hem dit, moltíssimes conseqüències.

9. Coneixes els recursos legals i col·lectius del barri on està el centre per poder adreçar les famílies afectades? El teu centre té aquests recursos a l'abast per si alguna persona docent detecta una situació de pobresa d'habitatge o energètica?

Sí que en som coneixedors, però quan ens assabentem d'una situació d'aquesta magnitud, habitualment les famílies ja han recorregut prèviament a molts d'aquests recursos. Igualment, quan un/a docent detecta una situació de pobresa d'habitatge o energètica, mitjançant les integradores socials que tenim al centre, orientem i acompanyem en els tràmits que puguin necessitar.

10. Dins les nostres limitacions, què creus que podem fer els professionals de l'educació pública per revertir aquesta situació?

Tant de bo, des de l'educació pública, poguéssim revertir aquesta i altres situacions. No oblidem que les escoles i instituts, sense defugir del nostre paper fonamental de detecció i contenció de les mancances de la societat, no podem assumir com a pròpies les lluites i tasques que corresponen a altres agents socials.

Ara bé, sense cap mena de dubte la nostra millor contribució a mitigar aquest drama és posicionar-nos. Posicionar-nos, per una banda, desestigmatitzant la pobresa i explicant pedagògicament d'on provenen i per què existeixen aquestes desigualtats. I posicionar-nos creient fortament que la nostra professió pot ser l'altaveu de discursos que ajuden a crear consciència de classe fent valdre el treball cooperatiu.

Entrevistes a docents

Jeremy Buck, docent de l'Institut Vallvera (Salt)

1. En el teu centre educatiu, us heu trobat amb famílies d'alumnes que els hagin notificat una ordre de desnonament o alumnes amb dificultats per fer-se càrrec del pagament de la llum/gas/aigua?

Per desgràcia, és molt freqüent tenir alumnat amb ordre de desnonament, desnonat, sense llum o aigua... De tot això, n'hem de dir sensellarisme juvenil, sense pèls a la llengua. El que més sobta és la manca de capacitat de resposta de les administracions.

2. De quina manera creus que aquesta emergència d'habitatge o energètica afecta aquests nens i nenes, tant emocionalment com en relació amb l'aprenentatge?

Sovint es posa l'èmfasi en el tema emocional, psicològic... Per mi tot aquest dispositiu ideològic forma part del mateix paradigma individualista. L'èmfasi s'ha de posar en qüestions d'estructura social: racisme, vulnerabilitat social... No hem de victimitzar sinó que hem d'entendre que, com a professionals de l'educació, hem de ser al costat de l'alumnat i prendre part en les problemàtiques socials que els afecten.

3. Com vau detectar la situació al centre?

Sovint és a través de l'alumnat, que ho verbalitza a algun company o companya amb qui té confiança. Altres vegades ens ho notifiquen els serveis socials o fins i tot el sindicat d'habitatge de Salt.

4. Un cop assabentats de la situació familiar, ens podríeu explicar el recorregut que fa el centre educatiu per «acompanyar» l'alumne/a i la família en aquesta difícil situació?

Al nostre institut hem creat un protocol propi, ja que ens trobem sovint amb aquesta situació, tal com he explicat. Però això és pal·liatiu, si es pot dir així, perquè el que encara no hem organitzat és com ajudar per evitar que això passi. Sense entrar en detalls, aquí hi juguen un rol central la treballadora social, la TIS i la persona tutora de l'alumne.

5. Els professionals del centre us heu involucrat en l'aturament d'algun desnonament d'alumnes vostres?

A títol individual, ho he fet, sí. I ho tornaré a fer, sense cap mena de dubte. Per mi, forma part de la meua tasca. No puc pretendre ser una eina d'ensenyament i, pretesament, de millora social, sense combatre aquesta i altres injustícies.

6. Creus que, en general, els docents se senten involucrats en aquestes situacions de pobresa energètica o d'habitatge?

A Salt, el CEM va aprovar un manifest el curs passat. Gairebé tots els centres de Salt el van aprovar en els claustres respectius. No sé si dir involucrats, però sí afectats. Costa saber la proporció de professionals que se senten interpel·lats pel tema, això sí.

7. Creieu que el Departament posa els recursos necessaris a l'abast dels centres per fer un bon acompanyament a aquests alumnes?

Sense cap mena de dubte: no. De fet, com a molt trobem alguna reflexió/indicació en termes psicològics, però com he dit, aquest no és ni ha de ser el tema central. Hem d'entendre que el problema és estructural, i que la resposta és política. El Departament, no fent-ne cas, ha pres posició.

8. Com has viscut i fet front a aquests casos en el dia a dia a l'aula?

Sent sincer, amb ràbia i frustració. La veritat, trobo poques situacions més injustes que aquesta. A Salt, les famílies desnonades ocupen pisos buits que són propietat de fons voltor. Quin sentit té que prevalgui el dret de la propietat sobre els drets de la infància?

9. Coneixes els recursos legals i col·lectius del barri o el poble on està el centre per poder adreçar les famílies afectades? El teu centre té aquests recursos a l'abast per si un/a docent detecta una situació de pobresa d'habitatge o energètica?

Sí, a Salt existeix el Sindicat d'Habitatge, que ja fa tres anys que lluita en aquestes direccions. És un espai de referència. A escala municipal, costa molt.

L'autoorganització ciutadana en defensa del dret a l'habitatge: l'experiència de la PAH

por per no poder pagar la hipoteca. Aquell mateix any va néixer la Plataforma d'Afectades per la Hipoteca (PAH) a Barcelona, amb l'objectiu de donar una resposta ciutadana a la situació d'aquelles persones que ja aleshores començaven a no poder pagar la hipoteca i veien com el banc els podia reclamar un deute de per vida, fins i tot després d'haver-les desnonat.

El principal objectiu de la PAH va ser clar des del començament: aconseguir canvis legislatius per posar fi a la bombolla immobiliària i als deutes de per vida, acabar amb els desnonaments i garantir el dret a l'habitatge. Els inicis de la PAH van ser durs, érem un crit al desert. Es feien assemblees setmanals d'assessorament col·lectiu sobre la problemàtica. Les famílies explicaven el seu cas i a través de l'experiència i de coneixements, alguns de més jurídics, aconsellàvem què fer a les famílies que assistien a la recerca de solucions al seu problema. Els primers anys van ser un laboratori d'assaig i error, i a la llarga ens hem convertit en les millors advocades i tècniques d'habitatge sense saber-ho. La PAH ha estat i és una escola en moviment i d'apoderament.

El primer escull que es va haver de superar va ser la vergonya i la culpa que patien les persones en situació d'emergència d'habitatge. Vam convertir la PAH en un espai de trobada, ajuda mútua i confiança, en què les persones se senten escoltades i poden ajudar i ser ajudades. Aquesta forma de fer, «de cuidar sent cuidades» ha estat clau perquè avui dia es pugui dir que la PAH és un moviment social sòlid, amb dos centenars d'assemblees locals a tot l'Estat, assembleari, pacífic, apartidista i gratuït. L'ADN principal és cercar solucions col·lectives per als problemes individuals que es manifesten en els assessoraments col·lectius, és a dir, som el millor termòmetre dels problemes relacionats amb l'habitatge i proposem solucions per erradicar-los.

L'èxit de la PAH recau en haver estat capaç d'actuar en molts camps alhora i de manera no assistencial, sinó d'apoderament col·lectiu. S'actua des del camp emocional, mediàtic, judicial i comunicatiu per promoure canvis legals que donin resposta a la vulneració de drets. És a dir, actuem amb les persones afectades, les protagonistes, per proposar solucions per fer efectiu el dret a l'habitatge.

Han estat crucials les campanyes que s'han dut a terme al llarg d'aquests anys. En primer lloc, la campanya Stop desnonaments que ha aconseguit aturar milers de desnonaments durant aquest temps, i que el 2010, contra tot pronòstic, va aconseguir aturar el primer desnonament en porta. Va ser el d'en Lluís a la Bisbal del Penedès i va ser la demostració que sí que es pot!

Les accions directes a bancs i fons volor per exigir solucions per a famílies, ocupant-ne les oficines o assenyalant-ne les males praxis en la concessió d'hipoteques posant de manifest l'estafa hipotecària, van ser clau per mostrar a la societat la realitat orquestrada dels poders econòmics i polítics en la vida de la ciutadania. Aquestes accions, junt amb el 15M, van aconseguir que les propostes i accions de la PAH tinguessin un reconeixement i acceptació de més del 80% de la població i es va poder posar en marxa la campanya de l'obra social de la PAH, que

Fotografia Fotomovimiento

Lucía Delgado i Juanjo Ramón, Plataforma d'Afectades per la Hipoteca

Història de la PAH, autoorganització i accions directes

L'any 2008 va esclatar una crisi global que al nostre país va derivar en l'esclat de la bombolla immobiliària. La crisi immobiliària i econòmica es va desencadenar en gran part per les hipoteques *subprime* i a casa nostra l'aposta en la construcció massiva i l'estafa hipotecària. A finals del 2009, acumulàvem 63.477 desnonaments a tot l'Estat, segons dades del Consell General del Poder Judicial (CGPJ). Famílies que havien estat expulsades de casa sense alternativa residencial i en silenci, per no poder arribar a final de mes. Moltes abandonaven l'habitatge abans que els arribés cap demanda judicial, víctimes de la vergonya i de la

consisteix en la recuperació d'habitatges buits de bancs i voltors i donar-los un ús social, reubicant-hi famílies desnonades i sense alternativa d'habitatge.

Propostes de llei

El 2013, es va presentar al Congrés dels Diputats la ILP hipotecària, una iniciativa legislativa popular que va liderar la PAH a escala estatal i que va aconseguir el triple de signatures de les necessàries, però es va topar amb la majoria absoluta del PP. Un partit que ens ha demostrat durant aquests anys la seva postura al costat dels interessos dels bancs i els fons d'inversió. La proposta es va descafeïnar de manera que va caure en sac foradat i es va utilitzar per legislar la Llei de Guindos, una mesura clarament de maquillatge i insuficient per fer front a l'emergència d'habitatge.

Amb la lògica positivista de la PAH i amb una democràcia segrestada al Congrés dels Diputats amb la majoria absoluta del PP, la PAH va treballar de forma descentralitzada per exigir canvis legals a les comunitats autònomes. Així es van presentar lleis autonòmiques a Múrcia, València, Andalusia i Navarra, i es van promoure iniciatives legislatives populars (ILP) autonòmiques a Catalunya i Madrid. El resultat? Conquestes concretes i avenços en defensa d'atenuar les situacions d'emergència social i d'habitatge. La Llei aprovada més garantista ha estat la Llei 24/2015 de Catalunya, que no ha deixat de patir reversos, però el 2024 podem dir que tenim una llei antidesnonaments i talls de subministraments a Catalunya que ha evitat més de 5.000 desnonaments i 20.000 talls.

La pandèmia de la Covid-19 va posar de manifest que l'habitatge era la primera línia de batalla per fer front a situacions de crisis sanitàries globals. Quan des del govern ens deien que ens quedéssim a casa, es continuava desnonant. És en aquesta pugna on s'aconsegueix per primer cop una moratòria estatal de desnonament per un gruix de la població que actualment està vigent.

L'actual aprovació de la primera llei d'habitatge en l'àmbit estatal el 2023 ha deixat un regust agredolç al moviment per l'habitatge. Per una banda, s'ha pogut batallar la contenció de rendes i s'ha aconseguit posar les bases perquè els preus del lloguer puguin congelar-se, però s'han obviat mesures per erradicar l'emergència d'habitatge i cal actuar ara i amb tota contundència.

Perspectives de futur

Actualment, la PAH continua sent un espai necessari per a centenars de persones que es troben que no poden pagar la hipoteca, el lloguer o han hagut d'ocupar. La simpatia de la societat envers el moviment ha baixat i els atacs de criminalització pels col·lectius més vulnerables va a l'alça. Els grans tenidors estan canviant de forma i preparant-se per noves fórmules d'especulació i constrenyiment del dret a l'habitatge com són els allotjaments turístics o el relloguer d'habitacions, així com estenen els seus tentacles fora dels nuclis urbans. També va a l'alça l'infrahabitatge. Són reptes a entomar en aquesta nova etapa postpandèmia. Construïm entre totes una nova normalitat en la qual no hi hagi desnonaments i l'habitatge sigui digne i assequible per a totes.

Perquè som capaces de fer possible l'impossible.

Pobresa i desnonaments: efectes en el rendiment escolar de l'alumnat

Josep Moya, psiquiatre i psicoanalista

Algunes qüestions prèvies

Abans d'entrar en el tema objecte d'aquest article, és a dir, els efectes que la pobresa i els desnonaments tenen en l'alumnat afectat per aquestes circumstàncies, és adient fer alguns aclariments.

En primer lloc, l'acte d'ensenyar només és possible si es dona una relació de complicitat entre docent i alumnat. Aquesta complicitat comporta un doble desig: d'una banda, la persona docent desitja transmetre un cert saber i, de l'altra, l'estudiant desitja aprendre, incorporar tot allò que se li vol transmetre. Es tracta d'una relació que té una dimensió amorosa i, alhora, un reconeixement.

La dimensió amorosa implica, per part de qui ensenya, estimar allò que es vol transmetre. Si no s'estima allò que cal ensenyar, serà molt difícil o quasi impossible que l'alumnat ho incorpori. I, per part de l'estudiant, s'ha de donar el desig d'aprendre, estimar-lo.

Però també és necessari el reconeixement de l'autoritat docent per part de l'alumnat. Com a «autoritat» em refereixo al concepte romà d'*auctoritas*, és a dir, el reconeixement que qui ensenya té un saber, és una «autoritat» en la matèria que imparteix.

Per tant, per a l'èxit de l'acte d'ensenyar cal, d'entrada, que es donin un conjunt de condicions: a) que el/la docent estimi allò que té l'encàrrec de transmetre; b) que l'estudiant desitgi aprendre, que vulgui saber, i c) que l'alumnat reconegui l'autoritat docent com a transmissor/a d'una determinada matèria.

En aquest context, des de la clínica mental se sap que hi ha un conjunt de situacions que fàcilment poden provocar un fracàs en l'adquisició de coneixements per part de l'alumnat.

Un primer cas, la inhibició de saber, es pot donar en una prohibició de saber sobre els orígens de l'infant. El cas paradigmàtic és el dels infants adoptats als quals se'ls ha amagat l'adopció o, més freqüentment, detalls delicats d'aquesta, com pot ser el cas de fills de mares toxicòmanes o que exercien la prostitució.

Un segon cas és el de certes situacions traumàtiques viscudes per l'infant, per exemple, els casos de violència masclista, en els quals les criatures no solament poden ser testimonis sinó també víctimes.

Un tercer cas és el dels fills i filles de pares que pateixen perturbacions mentals greus, per exemple, les psicosis. No és difícil entendre els efectes que sobre els aprenentatges dels fills tenen els escenaris familiars en els quals el pare o la mare tenen crisis delirants o al·lucinatòries.

Ara bé, com ens adverteix encertadament la psicoanalista Anny Cordié en el seu text *Malestar en el docente*, de 1998, mai hi ha una única causa per a les dificultats escolars, ja que entren en joc nombrosos factors. A més, aquests factors interfereixen uns amb els altres, es barregen i produeixen una mena d'engranatge en el qual l'infant pot quedar atrapat¹. I aquí cal fer l'èmfasi en un aspecte que, sovint, passa inadverent: la tendència a una simplificació reduccionista per part de cadascun dels actors implicats.

La pobresa i els desnonaments com factors socials dels dèficits en els aprenentatges

No sembla arriscat afirmar que la pobresa és un factor molt important en la gènesi de dèficits en els aprenentatges de molts alumnes. Això és així en la mesura que la pobresa comporta, entre d'altres, una nutrició deficitària, un entorn que no afavoreix l'estudi i, en moltes ocasions, un clima d'incertesa i angoixa que fàcilment erosiona la convivència en la llar. Diversos informes i estudis constaten que el percentatge d'alumnes en risc de fracàs escolar és gairebé sis vegades superior entre l'alumnat de nivell socioeconòmic baix i que la despesa per alumne no té relació amb els resultats educatius, però sí amb el nivell de desigualtats².

D'altra banda, en un informe de la Fundació Bofill, elaborat l'any 2020, s'alertava de l'estancament del sistema educatiu i de la persistència de les desigualtats educatives³.

Tot això dibuixa un escenari més que inquietant, ja que afecta no solament el futur de molts infants i adolescents, amb les conseqüències que això comporta a escala social, econòmica i cultural, sinó que té unes repercussions greus en la salut mental dels afectats.

La situació, però, s'agreuja encara més en el cas dels desnonaments. Com és sabut, els desnonaments s'han mantingut malgrat les hipotètiques mesures protectores adreçades a famílies més vulnerables. Així, en el segon trimestre del 2023, a l'estat espanyol es varen realitzar 7.279 desnonaments, dels quals a Catalunya li varen correspondre 2.274, és a dir, un 31,2 % del total de l'Estat. Li varen seguir la Comunitat Valenciana, amb 1.090, i Andalusia, amb 1.051⁴. Davant d'aquestes xifres ens cal preguntar-nos què ens fa ser tan diferents, per a pitjor, a la resta de comunitats de l'Estat.

Pel que fa als efectes dels desnonaments en la població general, cal destacar que s'associen a un augment de l'ansietat, la depressió, l'estrès i els dèficits de qualitat del son. Un dels problemes més greus associat és el suïcidi, un risc que ha augmentat considerablement entre la gent afectada.

D'altra banda, s'ha assenyalat que els desnonaments són una font d'estrès crònic que està condicionada per les vivències d'inseguretat, culpa i vergonya, així com l'estigma i la pèrdua de control sobre la pròpia vida, una situació molt similar a la que es va detectar en un estudi realitzat pel nostre equip amb relació als efectes de la crisi econòmica sobre la salut mental de la població⁵.

Però, què suposen per a les criatures i adolescents aquestes dramàtiques experiències? No és possible abordar la qüestió en poques línies, no obstant això, podem fer-nos una idea si pensem en què significa per a la nostra societat poder viure en un habitatge. Una llar és el lloc en el qual es desenvolupa una part important de les nostres vivències. En la llar convivim, dormim, ens alimentem, és el lloc on es desenvolupen les relacions entre pares i fills, el lloc on es forgen les nostres identitats. És, també, l'espai en què infants i adolescents assoleixen molts dels coneixements que els ajudaran en el futur. El nostre DNI inclou el nostre nom, el lloc on hem nascut i on vivim. Però tot això es pot veure capgirat, desballestat arran d'un desnonament. I la pregunta que es poden fer molts infants i adolescents és: i ara, què? On anirem a viure? Amb qui? En quines condicions? Per quant de temps?

En conclusió, la crisi de l'habitatge és també una crisi per a la infància, pels impactes profunds que té la inseguretat residencial en les vides dels nens i nenes en diversos nivells, especialment els educatius i els de salut. No es pot esperar ni demanar que una criatura que ha perdut l'habitatge segueixi mostrant interès per aprendre encara que tingui una biblioteca a prop. Aprendre requereix una sèrie de condicions que hem referit. Qui passa fam, fred i viu en la més absoluta incertesa difícilment estarà en condicions de resoldre equacions de primer o segon grau o de llegir-se el *Manuscrit del segon origen*. Aquestes condicions afecten i afectaran tota l'escolaritat de l'alumne/a, des de la primària fins a la secundària, no permetent-li assolir les eines bàsiques de lectoescriptura. Alhora, això li podrà comportar vivències de fracàs i d'exclusió social, que agreujaran encara més les seves competències. Es tancarà el cercle fatídic de pobresa – fracàs escolar – pobresa.

Així doncs, no es podran portar a terme polítiques educatives eficaces si no van acompanyades de polítiques adreçades a ajudar les famílies vulnerables, les que estan en situació de pobresa i en risc de perdre l'habitatge.

1 CORDIÉ, A. (1998). *Malestar en el docente*. Nueva visión.

2 (2015). "El risc de fracàs escolar és 6 vegades més alt en els alumnes amb pocs recursos". *Social.cat*. Disponible a: <https://www.social.cat/noticia/5037/%20el-risc-de-fracas-escolar-es-6-vegades-mes-alt-en-els-alumnes-amb-pocs-recursos>

3 ALBAIGÉS, B. (2021). "La millora de l'èxit educatiu, el gran repte per als pròxims anys". *Fundació Bofill*. Disponible a: <https://fundaciobofill.cat/blog/millora-exit-educatiu-gran-repte>

4 (2023). "Los desahucios bajan un 32,7% y Catalunya es donde más se hacen". *El Periódico*. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/economia/20231006/desahucios-bajan-93006465>

5 MOYA J. C. (2015). "El impacto de la crisis económica en la salud mental de la población". *Re. Enferm. Salud Ment.*, 5-15. Disponible a: https://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0213-91112016000400001

Pobresa i educació: Com tracten els centres educatius els problemes socials de l'alumnat?

Rosa Cañadell, professora jubilada, exportaveu d'USTEC-STEs (IAC), articulista i membre fundadora del SIEC (Seminari Ítaca d'Educació Crítica)

En un moment en què el debat educatiu no estava centrat en les competències bàsiques, l'aprenentatge per projectes o la nova innovació educativa, parlàvem molt del que es diu «currículum ocult».

El currículum ocult és el conjunt d'aspectes no formals que estan implícits en el procés educatiu i que influeixen en la formació de l'alumnat. Aquest conjunt d'aprenentatges està format pels valors, les normes, les expectatives i altres factors que es transmeten de manera subtil o inconscient a l'aula i, de fet, tenen una gran repercussió en les actituds i comportaments de l'alumnat.

El currículum ocult és important perquè pot perpetuar desigualtats i discriminacions basades en el gènere, l'ètnia, la classe social i altres categories, sobretot pel que fa als estereotips i les expectatives, limitant el potencial i el desenvolupament de cert tipus d'estudiants. Això és especialment important vers l'alumnat amb problemes de pobresa i habitatge. La classe social, el gènere, l'ètnia i el nivell socioeconòmic de les famílies condicionen aquest currículum ocult.

Si no hi ha una reflexió sobre què estem fent a l'aula, podem caure en reforçar tots els estereotips que estan lligats a la pobresa i a la immigració i acabar perpetuant la desigualtat social. Les pràctiques sexistes, racistes o classistes es repeteixen constantment en el temps en un insistent degoteig. D'aquí ve que hàgim de dedicar part dels nostres esforços a la reflexió per a detectar aquests biaixos.

En moments de neoliberalisme salvatge, amb un percentatge elevat de pobresa infantil, és més important que mai que ens fem aquesta mena de reflexions. El neoliberalisme augmenta, consolida i dona per bona la desigualtat social i accepta tranquil·lament l'augment de la pobresa, i li «encarrega» a l'educació que l'alumnat s'impregni d'aquesta ideologia, amb variades i subtils mesures.

D'entrada, a Catalunya, tenim una doble xarxa que, en si mateixa, ja és classista i racista, ja que el percentatge d'alumnes de famílies desfavorides o d'altres cultures es reparteix de manera totalment desigual entre els centres públics i els centres privats concertats (que paguem entre tots i totes). Així, des de ben petits els estem dient que les criatures i joves que han nascut en una família adinerada es mereixen centres educatius amb millors instal·lacions, millors recursos, millor material, etc., i que qui té menys recursos és normal que estigui en barracots.

Aquesta segregació escolar no ajuda gens a compensar les desigualtats ni a donar igualtat d'oportunitats. Al contrari,

afavoreix que l'alumnat no se socialitzi en la diversitat social i cultural i, per tant, acaba forçant que cada persona es quedi allà on li ha tocat segons l'estatus de la família. Això, a part de ser totalment injust, no ajuda a construir una societat del demà sense classisme ni racisme i predisposa a l'obediència, la docilitat i la resignació, en lloc de donar elements de crítica.

D'altra banda, es parla molt de «la diversitat», però molt poc de la «desigualtat social» i de com enfrontar-la. Què podem fer per no caure en consolidar les desigualtats del nostre alumnat, sobretot d'aquell que està en situació de pobresa o que forma part d'una altra cultura?

Per començar, assegurar-nos que tots els diferents tipus d'alumnat se sentin inclosos i respectats. Això pot aconseguir-se a través de la incorporació de materials educatius que representin una àmplia varietat de grups ètnics, culturals, de gènere i de classe social. Cal que es facin explícits els valors i les aportacions de les diferents cultures, gèneres i classes socials. No només els «homes occidentals, blancs i rics» han fet història. Cal recuperar l'art, la filosofia, la literatura, la història, la tecnologia i la ciència d'altres cultures, de les dones i de les classes populars. No tot s'ho ha inventat l'home blanc, ni la humanitat ha avançat només gràcies a Occident.

Una altra qüestió, molt important, és donar aquells coneixements que permetin a l'alumnat entendre el perquè de la seva situació. No obstant això, davant els greus retrocessos pel que fa a justícia social, en lloc de reforçar les mesures educatives que ajuden a pal·liar la situació, s'està optant per desviar el discurs i parlar «d'innovació».

La nova «innovació educativa» imposa uns currículums i unes metodologies que no ajuden gens l'alumnat més desfavorit a poder entendre i enfrontar la seva situació. Especialment pel que fa a les competències bàsiques i a l'educació emocional.

En l'aprenentatge competencial, promocionat per l'OCDE i la UE, la qüestió principal no és el coneixement que l'escola ha de transmetre, sinó com l'educació «pot promoure el tipus d'habilitats transferibles que es poden utilitzar per fer front i adaptar-se a la incertesa i el canvi econòmic». Així, en l'educació per competències, el coneixement com a tal deixa de ser l'objectiu central del procés educatiu, i passa a jugar un paper secundari, perquè es dona prioritat a les tècniques per a la resolució de problemes: el «saber fer». En definitiva, se supediten els coneixements humanístics i crítics a l'adquisició de competències més properes al món empresarial lligades al terreny laboral.

Es tracta d'un sistema que aprofundeix en les desigualtats i abandona del tot la missió il·lustrada d'elevat el nivell cultural i intel·lectual de la població. En canvi, es potencia fins a convertir-la en la seva única finalitat la missió de produir mà d'obra adaptada a les necessitats del mercat.

L'escola ja no ha de produir ciutadans il·lustrats, conscients políticament i laboralment qualificats, sinó emprenedors flexibles i adaptables, dotats d'una creativitat i esperit crític circumscrits al món dels negocis. Així, aquesta nova pedagogia acaba perjudicant precisament els més desafavorits socialment, ja que se'ls nega l'accés als continguts culturals a partir dels quals podrien comprendre i posar en qüestió les causes polítiques i econòmiques que els aboquen a la seva situació.

Cal prestar molta atenció i no caure en aquest parany. Cal que el professorat tinguem clar que cal «ensenyar» història, literatura, art, matemàtiques, etc. amb continguts que ajudin l'alumnat a entendre com funciona el món, el perquè de les desigualtats socials i econòmiques, les lluites socials per aconseguir drets, les causes de la immigració, el negoci de la guerra, com funciona el capitalisme i què s'entén per democràcia. Cal debatre sobre els conflictes actuals i cal, també, ajudar que tot l'alumnat se senti partícip de la societat i tingui eines i voluntat de millorar-la.

L'altra «innovació» que tampoc ajuda l'alumnat més desafavorit és el que s'anomena «educació emocional», que no vol dir parar atenció als sentiments d'infants i joves i preocupar-se pels seus problemes. Es tracta d'inculcar-los la idea que el benestar ve de «dins» i que si gestionen bé les emocions tindran menys malestar, aprendran millor, tindran més èxit a la vida i seran «més feliços». Tot això independentment de les circumstàncies socials, econòmiques, familiars... en què es trobin.

A l'«educació emocional» que s'està imposant no hi ha referències a les circumstàncies en què es desenvolupen els estats emocionals, ni a les característiques de la família, ni a l'organització escolar, ni a les condicions de treball, etc. És com si les emocions i sentiments no tinguessin cap relació amb les situacions que els generen, com si no hi hagués societat ni institucions, només individus enfront de si mateixos en una constant gestió de l'interior.

Però la realitat no és ben bé aquesta, no sempre «si vols, pots», no tot està en tu, no tot és la teva responsabilitat, la teva mentalitat no obra miracles... Són coses que hem de començar a recordar. De fet, aquestes teories tracten d'allunyar l'alumnat de la possibilitat d'entendre els factors i les circumstàncies que els causen malestar en posar l'accent en el seu jo intern, en comptes de les condicions materials, familiars i escolars en què viu. Estimula l'individualisme i la competitivitat en promocionar la idea que les solucions als problemes són de cada un dels individus i, per tant, dificulta la solidaritat i les solucions col·lectives. És un engany a l'alumnat promoure la idea que «si ell ho vol, ho pot tot», que l'actitud positiva li donarà la clau de l'èxit escolar i laboral. A més, se sanciona l'alumnat més desafavorit que, com tothom sap, té moltes menys condicions per ser «exitós i feliç».

Cal, doncs, prestar molta atenció a aquestes tècniques d'educació emocional i tenir clar que no són més que una manera d'ensinistrar l'alumnat en la resignació davant les injustícies presents i futures, ja que redueixen la capacitat de resposta i promocionen l'abnegació i el conformisme. Una manera molt perversa d'amagar els mals del neoliberalisme.

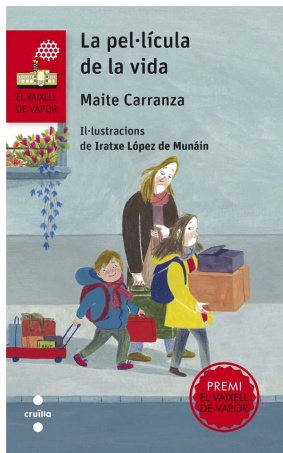
Contràriament, el que cal promocionar és el coneixement de les situacions d'injustícia social que pateix l'alumnat, prestar atenció als possibles problemes econòmics, d'habitatge, alimentació, treball, etc. en què es troba l'alumnat i ajudar a buscar suport i solidaritat. Cal implicar els companys i companyes d'aula a fer costat i lluitar, si cal, per trobar solucions.

Finalment, no volem educar perquè el jovent «s'adapti» al nou món del treball, sinó perquè tingui eines per defensar-se de la creixent explotació i precarietat. Per això cal que l'alumnat, sobretot qui pateix pobresa o marginació, tingui accés als continguts culturals a partir dels quals pugui comprendre i posar en qüestió les causes polítiques i econòmiques que l'aboquen a la seva situació i pugui millorar-la. Cal també, transmetre valors col·lectius i de solidaritat, en lloc d'individualisme i competitivitat.

Altres recursos

Literatura

Novel·la: *La pel·lícula de la vida*

de Maite Carranza, il·lustrada per Iratxe López de Munáin.

L'Olívia és una noia normal, com qualsevol altra. Té una mare actriu, un pare absent, un germà poruc, uns veïns perepunyetes, unes amigues llepafils, una tele espatllada i un pis a l'eixample petit i bufó amb orientació sud. Però, impensadament, la crisi truca a la porta i el seu petit món s'ensorra.

Hi ha a disposició unes fitxes de treball per a docents i alumnat.

Cruïlla, 2017.

Novel·la gràfica: *Aquí vivió: història de un desahucio*

d'Isaac Rosa, il·lustrada per Cristina Bueno.

Aquí vivió és una novel·la gràfica que exposa la problemàtica dels desnonaments, un dels temes més urgents de la nostra societat. Un trencament familiar, un canvi de casa, l'adolescència. Tres situacions difícils, i a l'Àlícia li ha tocat de viure totes alhora. Però a més hi ha alguna cosa estranya al seu nou habitatge: veïns hostils, un diari secret i una visita inesperada. L'Àlícia emprèn una investigació que ens acostarà a la tragèdia de milers de famílies que han perdut casa seva. Però també a la lluita dels que fa anys que resisteixen contra els desnonaments.

Nube de tinta, 2016.

Conte: *Jo et cuidaré*

d'Anna Manso, il·lustrat per Teresa Herrero.

Jo et cuidaré explica una realitat social que malauradament pateixen moltes famílies: els desnonaments. El llibre és fruit del treball d'un grup de veïnes del Raval que han patit un procés de desnonament i que han exposat les seves vivències. És un projecte de la Comissió d'Acompanyament dels Infants, Adolescents i Joves del Raval en situacions de pèrdua d'Habitatge.

Centre de Serveis Socials Raval Sud, 2024.

Conte: *Quan perdem la por*

de Lúa Todó, il·lustrat per Joan Turu.

Un conte inspirat en la lluita de la PAH que ens explica la lluita per la defensa d'un habitatge digne. La protagonista, una nena de set anys, ens demostra que sí que es pot. El llibre explica amb els ulls d'una nena què significa un desnonament, però alhora l'alegria que desperta l'organització i la resistència dels veïns i veïnes que rebutgen l'expulsió d'una família de casa seva.

Comunicació Social i Pol·len edicions, 2016.

Audiovisuals

Curtmetratge: *Cuerpos en vilo* (26 min)

d'Ugaitz Albisu, disponible a Filmin.

Mitja dotzena de casos que són una part molt petita dels milers de persones en la mateixa situació, però que serveixen per a posar cara a les xifres que apareixen a les notícies. Tots ells comparteixen davant la càmera com han arribat fins on estan, què els suposa i com viuen. La majoria pagaven una hipoteca fins que un dia, per diversos motius, no van poder continuar fent-ho i ara viuen en pisos ocupats o en habitacions rellogades.

Llargmetratge: *Desahuciados* (1h i 14 min)

de Carlos Serrano, disponible a Filmin.

Aborda el problema dels desnonaments a l'estat espanyol i aquesta "excusa" argumental li serveix al director per afrontar molts altres temes d'interès social i polític. La cinta es caracteritza per un toc bastant personal i impressionista que deixa un pòsit de desassossec, tant per la temàtica que tracta, com per la manera crua i directa, gairebé periodística, que té de plasmar-la en un muntatge lliure, experimental i sense prejudicis.

Llargmetratge: *En los márgenes* (1h i 39 min)

de Juan Diego Botto, disponible a Filmin.

Un commovedor thriller social que gira entorn de tres personatges amenaçats pels deutes i el desnonament. En Rafa, advocat laboralista, passa un dia infernal intentant –amb èxit relatiu– ajudar diverses persones: una immigrant que perdrà la custòdia de la filla; Azucena, caixera d'un supermercat a qui desnonaran; el seu fillastre Raül; la seva parella a punt de donar a llum. A més, en paral·lel, es desenvolupa la història de Germán, empresari arruïnat que no es decideix a respondre a les crides de la seva mare. Les històries es creuen en diversos punts.

Guies

Guia educativa: *Construint pau des dels municipis*

de Berta Maristany, Helena Aranda i Mariano Flores.

El municipalisme per la pau és la valentia de construir respostes amb la comunitat local per un món més just a escala global, però la manca de desenvolupament humà i d'accés a l'educació o a la salut, les desigualtats econòmiques i el no respecte als drets humans són les principals amenaces per a la pau. És de vital importància que les ciutats s'integrin com agents constructors de canvi integral i interdependents, amb presència, veu i poder de decisió a escala internacional. Posant el valor en les iniciatives, en aquesta escala local, als barris i comunitats, tenint present que la pau és un horitzó global, complex i multidimensional que requereix el compromís i la mobilització de diversitat d'agents. La pau necessita una mirada més àmplia i tenir consciència que la seva construcció és de baix a dalt.

Xarxa d'Alcaldes i Alcaldesses per la Pau de Catalunya, 2021.

Disponible a: <https://edualter.org/ca/recursos/guia-d2019educacio-per-a-la-pau-a-l2019ambit-local>

Unitat didàctica: *L'habitatge és un dret humà*

Conjunt de materials educatius centrats en el reconeixement del dret a l'habitatge. Inclou un glossari de termes, continguts explicatius sobre desnonaments forçats, la relació del dret a l'habitatge amb altres drets humans, les directrius per treballar sobre el tema i cinc activitats per desenvolupar en grup. Les activitats estan pensades en un ordre específic per poder aprofundir en el tema des d'un enfocament holístic, però també es poden dur a terme de forma independent.

Amnistia Internacional, 2011.

Disponible a: <https://redescuelas.es.amnesty.org/ca/recursos-educatius/recurs/articulo/lhabitatge-es-un-dret-huma/>

Conjunt de materials per treballar a classe:

El dret a l'habitatge

La vulneració del dret a l'habitatge dificulta l'accés a altres drets humans i aquest ha estat històricament desprotegit al nostre país. Conjunt de materials que inclou informació rellevant per al professorat sobre quines característiques han d'existir per a considerar un habitatge adequat i claus sobre la crisi de l'habitatge a Espanya, així com dues activitats educatives per a desenvolupar a l'aula.

Amnistia Internacional, 2017.

Disponible a: https://redescuelas.es.amnesty.org/fileadmin/redescuelas/Recursos_educativos/Vivienda_talleres.pdf

Propostes didàctiques

Proposta per a infantil: Com a casa

RESUM: Aquesta activitat planteja, a través del joc simbòlic, prendre consciència de la importància de tenir una llar per estar bé.

OBJECTIUS:

1. Observar i explorar l'entorn proper, natural, social i cultural, amb una actitud de curiositat, indagació i respecte.
2. Familiaritzar l'alumnat en la consciència de tenir una llar.

MATERIAL:

Tot el que hi hagi a l'aula que es pugui fer servir per a construir una llar. Cal buscar un espai de l'aula on hi hagi espai buit, sense mobiliari.

SEQÜENCIACIÓ:

Es pot fer en una o dues sessions.

1. Joc simbòlic: amb el material de què disposin a l'aula, cal que "construeixin" una casa per a viure. Ens fixarem què tenen en compte per fer la casa, però també com interactuen dins el grup.

2. Reflexió: es poden fer preguntes com:

Us ha agradat la casa com ha quedat?

Què no hi ha per poder-hi viure?

Hi podríeu viure tots junts?

Es pot viure sense tenir una casa?

Proposta per a primària: Crear un assentament

RESUM: Aquest és un taller que planteja la creació d'un assentament, experimentant què pot arribar a sentir una persona sense llar.

OBJECTIUS:

1. Identificar els fets històrics i socials més rellevants relatius a la pròpia identitat i cultura, reflexionar sobre les normes de convivència i aplicar-les de manera constructiva, dialogant i inclusiva en qualsevol context.
2. Posar l'accent en l'ODS 10: reduir les desigualtats i garantir l'accés de tothom als serveis bàsics, amb especial atenció als col·lectius vulnerables.

MATERIAL:

Material per a construir les cases: cinta mètrica, capses de cartró, caixes de fusta, cintes d'emballar, tisores o materials per tallar el cartró, guixos, pintures...

Espai ampli, sense mobiliari.

SEQÜENCIACIÓ:

Es necessitaran 2 o 3 sessions d'1 h.

1. Introducció: iniciem amb una petita activitat de sensibilització, explicant què significa tenir una llar, es poden mostrar vídeos o fotografies sobre diferents tipus de llar, i es pot reflexionar sobre perdre la casa.

2. Construcció d'una casa: en grups petits de 5 o 6 han de construir una llar, que només tingui una finestra. Les mides de la casa han de ser 2 m x 3 m.

3. Creació de la nostra llar: deixar temps perquè cada grup condicioni la casa amb lavabo, taula, o el que necessitin, ho poden fer amb objectes (idealment) o sobre un plànol. Una vegada tenen la casa se'ls convida a entrar-hi a tots.

4. Reflexió i debat: preguntes per acompanyar una vegada han entrat a la casa.

Com penseu que seria viure sempre en aquesta casa?

Quines coses no pots fer, que sí que pots fer a casa teva?

Com t'has sentit?

Com es deuen sentir les persones que viuen en unes condicions com les que acabeu d'experimentar?

Proposta per a secundària: Amor pel barri

RESUM: Aquesta activitat planteja dues propostes: reflexionar a partir d'una cançó sobre les problemàtiques socials que ens trobem actualment als barris (manca de recursos, habitatge...), i implicar-se en alguna acció que reverteixi aquestes desigualtats socials locals.

OBJECTIUS:

1. Incidir en els desafiaments i problemes del present i de l'entorn local i global, amb l'objectiu de despertar en l'alumnat una mirada crítica i responsable.
2. Posar l'accent en l'ODS 10: reduir les desigualtats i garantir l'accés de tothom als serveis bàsics, amb especial atenció als col·lectius vulnerables.

MATERIAL:

Lletra de la cançó "Amor pel barri" d'Adala. Disponible a: <https://www.viasona.cat/grup/adala/delta/amor-al-barri>
Aparell per reproduir la cançó.

Espai agradable, on l'alumnat es pugui relaxar.

MATERIAL COMPLEMENTARI:

<https://edualter.org/ca/recursos/guia-d2019educacio-per-a-la-pau-a-l2019ambit-local>

SEQÜENCIACIÓ:

Es necessitaran 2 o 3 sessions d'1 h.

1. Introducció: iniciem amb una petita activitat de concentració (pot ser una relaxació, un tancar els ulls i connectar amb un/a mateix/a). Tot seguit, es dona un full a cada persona perquè pugui anotar o dibuixar el que vulgui durant l'escolta de la cançó, i es posa la cançó d'Adala visionant la lletra.

2. Reflexió i debat: preguntes per acompanyar.

Què t'ha fet sentir la cançó?

De què parla? Quins temes posa en relleu?

Creus que la cançó és positiva o negativa?

Com està l'habitatge a la zona on vius? Creus que avui en dia accedir a tenir un habitatge és un problema?

La gent jove té fàcil accés a marxar de casa? Quins són els principals problemes amb què es troba?

3. Dinàmica: en aquesta segona part caldria que l'alumnat, a través d'una assemblea, busqués propostes per revertir aquesta situació, han de ser accions concretes i relacionades, si és possible, amb l'entorn de l'institut. Es poden donar idees, tot i que el més interessant és que l'alumnat faci servir la creativitat.

Algunes idees: dissenyar una exposició sobre els desnonaments, convidar a fer una xerrada a membres de la PAH o alguna altra associació del barri relacionada amb aquest tema, recollir propostes d'habitatges comunitaris que hi ha arreu...

Proposta per a batxillerat i formació professional: Desallotjament forçat

RESUM: Aquesta és una activitat que proposa reflexionar sobre el dret a l'habitatge i la situació de les persones que pateixen un desallotjament.

OBJECTIUS:

1. Incorporar en l'alumnat la perspectiva del pensament històric, indispensable per a l'observació, la interpretació i la comprensió de la realitat en què viu.
2. Posar l'accent en l'ODS 10: reduir les desigualtats i garantir l'accés de tothom als serveis bàsics, amb especial atenció als col·lectius vulnerables.

MATERIAL:

Qüestions prèvies¹, proposta de casos² i la història de la Minicah Hamisi Otieno³.

Materials que necessiti cada grup per presentar el seu cas.

Espai: aula.

SEQÜENCIACIÓ:

Es necessitaran 2 sessions d'1 h.

1. Introducció: iniciem amb una petita activitat de sensibilització, amb les qüestions prèvies, fent un petit debat per veure els coneixements, si saben d'algun cas de desallotjament...

2. Inici activitat: es fan 3 grups, cadascun rebrà un cas de desallotjament d'una dona i la seva família. El llegiran i es preguntaran:

Per què s'ha desallotjat aquesta dona i la seva família?

Com s'ha fet el desallotjament? Es podria haver fet respectant més els drets humans?

Quin impacte ha tingut el desallotjament per a la dona i la família? Quines conseqüències a llarg termini poden arribar a patir?

Què es podria fer per tal que visquessin amb qualitat i dignitat?

3. Presentació del cas: cada grup busca una manera creativa de fer la presentació del seu cas: com si entrevistessin la dona, posar una imatge i explicar la situació...

4. Reflexió: en forma de debat s'aborda el tema de com és un desallotjament, si es respecta arreu del món el dret a l'habitatge, com els han fet sentir aquestes històries...

5. Tancament: es llegeix el document de la història de la Minicah Hamisi Otieno per tal de veure el fenomen dels desallotjaments des d'un punt de vista més positiu.

1 Qüestions prèvies:

A: Declaració Universal de Drets Humans, article 25.1:

“Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li asseguri, així com a la seva família, la salut i el benestar, i en especial l'alimentació, el vestit, l'**habitatge**, l'assistència mèdica i els serveis socials necessaris...”

B: Els governs tenen l'obligació de respectar, protegir i fer efectiu el dret a un habitatge digne per a tothom.

C: Els desallotjaments poden passar per diverses raons, com per exemple no pagar el lloguer o quan la terra on es viu és necessària per a un projecte públic com un hospital. Els governs, però, han de tractar de fer tot el que estigui a l'abast per evitar o minimitzar els desallotjaments. Per això poden investigar en quin espai es pot construir per afectar menys a les persones, o es pot consultar les persones afectades i buscar solucions conjuntes.

Les autoritats han de complir amb les salvaguardes jurídiques i de procediment adequat, com:

Consulta autèntica amb les persones afectades.

Avís adequat i raonable a la comunitat.

Habitatge alternatiu adequat i indemnització per totes les pèrdues.

Accés a recursos i procediments legals, inclosa l'assistència lletrada gratuïta en cas que sigui necessari.

Cap persona es quedarà sense llar o a altres violacions de drets humans que puguin derivar del desallotjament.

2 Casos de desallotjament

CAS 1: DESALLOTJAMENT FORÇAT A PHNOM PENH (CAMBODJA)

La Sophal té 31 anys i treballa com a manicura i modista a casa seva. La seva família va comprar la terra on viu quan ella tenia 11 anys a Phnom Penh. Els residents de la població de Dey Krahom han sol·licitat el dret que tenen sobre les terres, però les sol·licituds han estat rebutjades o ignorades. El primer ministre va prometre que es milloraria, però ja s'havia concedit el dret a l'empresa 7NG, que va iniciar contactes amb els dirigents comunitaris per intercanviar la terra per propietats més econòmiques a Dmnak Trayoung, sense l'aprovació dels residents de Dey Krahom. La Sophal explica “Mai em van venir a demanar directament i jo ja era la propietària de casa meva”. Els residents van denunciar els dirigents comunitaris davant dels tribunals per abús de confiança i van intentar cancel·lar el contracte entre els dirigents de la comunitat i l'empresa. El tribunal va ignorar les denúncies dels residents. Sota la pressió de l'empresa, centenars de famílies van abandonar les seves propietats. Pel que fa a la família de la Sophal, la perspectiva d'abandonar la llar i marxar o acceptar l'oferta de 8.000 dòlars en concepte d'indemnització era impensable. “No vaig acceptar, si hagués acceptat els 8.000 dòlars hauria perdut la meva feina que feia a casa, i no hauria tingut ingressos”. Les famílies com la de la Sophal que no van acceptar marxar van començar a rebre amenaces en forma de violència per part de l'empresa. La Sophal va començar a secundar les protestes regulars de la comunitat fetes davant de l'ajuntament. “Vam anar a reunir-nos amb les autoritats municipals per a demanar una solució. Després vam reunir-nos amb l'empresa i finalment amb el primer ministre. Després vam esperar notícies, i mai van arribar. Nosaltres vam fer tot el que s'havia de fer.” Un matí de gener del 2009, les 400 famílies que quedaven van ser desallotjades per la força. Van ser agredides per centenars de policies i treballadors de demolició privats armats amb martells, barres de ferro i porres elèctriques. Mentre màquines i excavadores destrossaven les seves llars, els residents van intentar desesperadament rescatar les seves pertinences. Mentrestant la policia disparava boles de goma i feia servir gas lacrimogen i canons d'aigua contra ells. Els intents de negociar van quedar en no res. La llar i les pertinences de la Sophal i la seva família van quedar destruïdes. “Només vam poder salvar la màquina de cosir”. Al migdia el poble de Dey Krahom ja no existia. Aquest primer dia, la Sophal explicava “vaig arribar a la terra de Dmnak Trayoung i vaig caminar-hi i vaig sentir que era igual que una deportació del meu poble, que sempre ens havia donat a mi i a la meva família la felicitat, em vaig sentir realment abatuda i estava enrabada. Els vaig odiar”.

CAS 2: L'IMPACTE DEL DESALLOTJAMENT EN LA SALUT MATERNA (ZIMBABWE)

A.M., de 25 anys, és una expresidenta de Porta Farm que va ser desallotjada per la força i enviada a Hopley Farm. La majoria dels residents d'aquest emplaçament són supervivents del desallotjament forçat massiu del 2005 conegut com a Operació Murambatsvina (“Treure brossa”). Hopley

Farm, a Harare, és un dels diversos assentaments creats en l'Operació Garikai/Hlalani Kuhle ("Vida millor"), el programa que el govern va posar en marxa després del desallotjament forçat massiu. Amnistia Internacional va concloure que les dones embarassades i les nenes de l'assentament de Hopley tenien el risc de patir mala salut i fins i tot la mort a causa del no accés a serveis de salut essencials. El gener del 2010, A.M. va donar a llum dos bessons (nen i nena) que van morir tres dies després. La mare va explicar: "No tenia diners per a inscriure'm a una clínica de maternitat, així que vaig parir a casa. Em va ajudar una anciana de la comunitat. No vaig poder anar a la clínica amb els nadons durant dos dies perquè tenia molts dolors, un dels nadons va morir de camí cap a la clínica i l'altre ho va fer just arribar-hi. Llavors vam decidir tornar a casa sense entrar a la clínica. Em sembla que els meus fills van morir per culpa del fred, els vaig tenir en una cabana de plàstic, i la dona que em va ajudar mai havia assistit a un part de bessons. Jo tampoc sabia que portava bessons, era el meu segon embaràs i el primer el vaig tenir a la clínica. Sé de tres amigues que van perdre 3 nadons després de parir a casa". La majoria de dones entrevistades a Hopley van dir que no podien lliurar els 50 dòlars necessaris per pagar la clínica de maternitat.

CAS 3: LES DONES S'ENFRONTEN A LES AUTORITATS DE L'HABITATGE (EGIPTE)

Fatma Mohamed Wahid, de 31 anys, divorciada, mare i venedora ambulante, va explicar a Amnistia Internacional que llogava una habitació amb els seus 4 fills en un assentament informal de la zona d'Al-Wahayed, al Caire. A l'àrea metropolitana del Caire, més de 6 milions de persones vivien en llars inhabitable o en risc greu, per culpa de caigudes de roques, inundacions, incendis, vies fèrries, cables d'alt voltatge, sistemes de clavegueram oberts i altres amenaces per a les vides i la salut. El 2008 hi hagué una caiguda de roques a Al-Duwayqa que va matar almenys 119 persones i va causar ferides a 55. Després d'aquest desastre, el govern va identificar Al-Duwayqa com a "zona insegura" que posava en risc la vida de les residents. Les autoritats van desallotjar per la força aquests assentaments i van demolar-ne les llars. A la Fatma no se li va proporcionar un habitatge alternatiu. Se sap que les autoritats sospitaven que les dones divorciades en dates recents havien fet reclamacions fraudulentament, i la Fatma pensa que les autoritats locals creuen que ella es va divorciar del marit només per a obtenir una llar addicional. La Fatma no sap llegir ni escriure i es va casar quan tenia 17 anys. Sis mesos després el seu marit es va casar amb una segona esposa. La Fatma vivia al principi en un petit pis a Manshiyet Nasser, però quan el propietari va decidir reformar-lo, es va traslladar amb els fills a un pis dormitori

amb l'altra esposa i els cinc fills d'ells. Llavors va treballar com a venedora ambulante fins que va aconseguir estalviar 1.000 lliures egípcies (168 dòlars), prou quantitat per a pagar un dipòsit de l'habitació del carrer Alsayeda Zaynab a partir de gener del 2009. Després va sol·licitar el divorci al·legant que l'espòs no podia acollir-la. A principis de març del 2010 van començar les demolicions al seu carrer. La Fatma es va quedar a la seva habitació fins que les màquines per demolir arribaren al seu edifici a mitjans de març. Va dir que preferia veure els seus fills sota les runes que marxar. Els veïns van haver de treure-la d'allà. Va dir que l'Autoritat de Barris no va reconèixer el seu acord de tinença registrat ni els documents dels seus fills que relacionaven la família amb el domicili. Després de ser desallotjada, la Fatma va anar a l'ONG Centre Egipci pel Dret a l'Habitatge per a buscar suport jurídic. Va presentar una queixa formal, tot i que li van respondre que no rebria cap casa, i que tornés amb el seu marit o bé anés a viure en una tenda d'acampada com la resta.

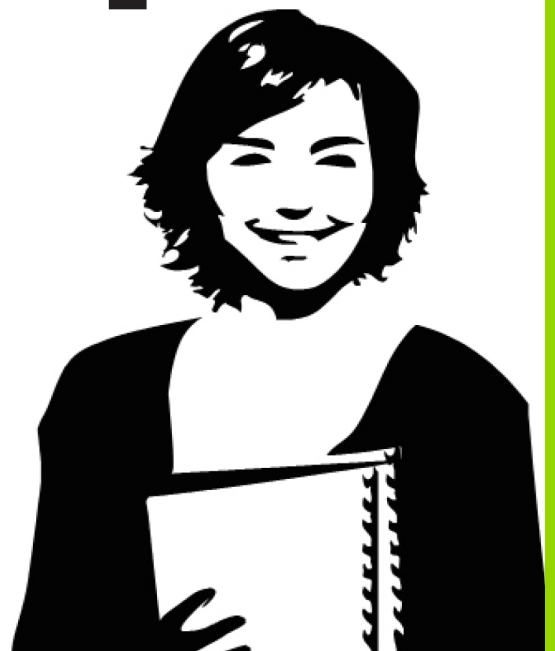
3 Història de la Minicah Hamisi Otieno

Tothom pot marcar la diferència!: L'experiència de l'activista d'assentaments precaris Minicah Hamisi Otieno.

Jo també vaig ser víctima d'un desallotjament forçat. Eren les 4 de la matinada quan van arribar, vam sortir corrents de casa i no vaig tenir temps ni de vestir-me ni de vestir les meves criatures. Ho vàrem perdre tot. Llavors la ràbia em va fer alçar i vaig pensar "com pot algú fer-li això a altres éssers humans, especialment a dones i infants?" i quan em vaig revoltar, la gent em va seguir. Va ser la primera vegada que era dirigent comunitària. Ara soc membre de l'Equip de Resposta Ràpida pels desallotjaments forçats a Nairobi, Kènia. Som una xarxa de 1.000 activistes d'assentaments precaris que mostren la seva solidaritat amb altres comunitats que lluiten contra els desallotjaments. Eduquem i activem la comunitat, els ensenyem els seus drets. Fem reunions amb l'alcalde, el director d'Urbanisme i el ministre de l'Habitatge per a examinar alternatives als desallotjaments i buscar protecció a llarg termini per a les persones que viuen en assentaments precaris. Aquesta mena d'accions de campanya ens ha portat a entregar més de 30.000 signatures d'una petició al president de Kènia juntament amb Amnistia Internacional. Un desallotjament sobtat és el pitjor perquè deixa una empremta de tragèdia humana important. Se sol fer de matinada, nosaltres intentem anar-hi de seguida, i ens trobem amb destrossa, violència i les forces de seguretat. Fem fotos i després anem a l'Ajuntament, els tribunals, la policia, advocats, mitjans de comunicació, ONG de drets humans, fins que aconseguim un allotjament temporal o justícia per a les persones. Llitem junts, i esperem guanyar.

AFILIA'T

LA NOSTRA
FORÇA
ÉS LA TEVA
PARTICIPACIÓ

Barcelona
Girona
Lleida
Tarragona
Tortosa
Manresa

93 302 76 06
972 20 20 34
973 26 30 32
977 23 52 63
977 51 10 46
938 78 88 11

barcelona@sindicat.net
girona@sindicat.net
lleida@sindicat.net
tarragona@sindicat.net
tortosa@sindicat.net

www.facebook.com/groups/ustecstes/

@USTECSTEs

USTEC·STEs
IAC

